

Міністерство освіти і науки України

Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
ім. К. Д. Ушинського»

КІТ НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК: 301.12+37.4

СОЦІАЛЬНІ РЕГУЛЯТОРИ ОСВІТЯНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Одеса – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент
Кавалеров Анатолій Анатолійович,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
доцент кафедри філософії та соціології.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук,
Бойко Анжела Іванівна,
Черкаський державний технологічний університет,
професор кафедри філософії

кандидат філософських наук
Кримець Людмила Володимирівна,
Національний університет оборони України,
старший науковий співробітник НДЛ гуманітарних проблем

Захист відбудеться 19 червня 2013 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.02 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 74.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий 17 травня 2013 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Балашенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема пошуку ефективних регуляторів освітянського процесу є надзвичайно актуальною для сучасного українського суспільства, особливо в контексті реформування системи освіти. Нагальна суспільна необхідність глибокого вивчення соціальних регуляторів освіти спровокована не лише теоретичними, а й практичними потребами. Наукова проблема даного дослідження обумовлюється протиріччями, що сформувалися в сучасній освітянській сфері. Розрив, що існує між практикою соціального регулювання освітянського процесу та його змістовним наповненням, призводить до усвідомлення необхідності їхнього зближення в процесі досягнення суспільної злагоди та взаєморозуміння.

Дослідження соціальних регуляторів освітянського процесу додатково актуалізується шерегою особливостей національного розвитку в Україні (постійні реформи української системи освіти, що пов'язані з інтеграцією в європейський та світовий освітній простір; зміщення пріоритетів в суспільних відносинах; соціальні перетворення). Вирішення проблеми соціального регулювання освіти є методологічно важливим для впорядкування вітчизняних перетворень в системі освіти та їх узгодження зі світовими освітянськими тенденціями.

На сьогодні відсутній глибокий науковий аналіз соціальних регуляторів освітянського процесу як цілісної проблеми. В основному в дослідженнях акцентується увага на якомусь одному регуляторі або на певних його характеристиках. При цьому в наукових розробках не достатньо розкривається взаємодія соціальних регуляторів, що впливають на освітянський процес, у якому відбувається людинотворення.

Актуальність і важливість виділеної проблеми, недостатній рівень її теоретичного обґрунтування в соціально-філософському аспекті, зумовлюють потребу вирішення наукового завдання дисертаційного дослідження, яке полягає у розкритті особливостей соціальних регуляторів освітянського процесу та виявленні їх структури.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з науковою тематикою кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського» та виконана в межах науково-дослідної теми «Інноваційність у методології та технології наукового та соціального пізнання» (№ 0109U000194). Запропонована робота представляє

собою напрям соціально-філософського дослідження соціального регулювання освітянського процесу.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у виявленні структури та розкритті особливостей соціальних регуляторів освітянського процесу.

Реалізація цієї мети зумовила постановку і вирішення наступних завдань:

- дослідити загальні тенденції розвитку освіти в сучасному суспільстві;
- показати наявні суперечності сучасного освітянського процесу;
- розкрити зміст поняття «освітянський процес» у контексті сучасних суспільних перетворень;
- визначити зміст поняття «соціальні регулятори освітянського процесу»;
- виявити та проаналізувати структуру соціальних регуляторів освітянського процесу;
- розглянути особливості соціальних регуляторів українського освітянського процесу.

Об'єкт дослідження – освітянський процес як елемент соціальної дійсності.

Предмет дослідження – соціальні регулятори освітянського процесу в сучасному суспільстві.

Методи дослідження. До досліджуваного предмету дисертації були застосовані загальнометодологічні принципи наукового дослідження. Використання системного підходу дало можливість розглянути освіту як складну систему, внутрішнім компонентом якої є послідовне формування особистості. Система освіти розглядається у взаємодії з іншими соціальними системами, що дозволило виявити взаємозв'язок між розвитком освітянської галузі та станом соціального життя. Структурно-функціональний підхід дозволяє розкрити структуру соціальних регуляторів освітянського процесу в їх динаміці. Завдяки історико-філософському підходу був проаналізований процес становлення освіти, простежений розвиток уявлень про навчання та виховання і фактори формування та розвитку вітчизняної системи освіти. Діалектичний метод дав можливість розглянути взаємовплив цілої сукупності суспільних та індивідуальних факторів в освітянському процесі. Компаративний метод використовувався для теоретичного зіставлення історичних епох як соціокультурне оточення освіти. Соціокультурний підхід до вивчення соціальних регуляторів освітянського процесу сприяв виявленню ціннісних характеристик соціального середовища.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що на основі аналізу соціальних регуляторів освітянського процесу розкриті основні характеристики сучасної системи освіти, а також деякі механізми її функціонування.

Вперше:

– соціальні регулятори освітянського процесу визначаються як чинники суспільного та особистісного середовища, що спрямовують розвиток освіти з метою її впорядкування;

– запропоновано ґрунтовну структуру соціальних регуляторів освітянського процесу, що включає діалектично обумовлені та тісно взаємопов'язані групи регуляторів: об'єктивні та суб'єктивні, безпосередні та опосередковані, стримуючі та спонукальні, сильні та слабкі. Доведено, що сутність соціальних регуляторів залежить від суспільства, в якому вони функціонують: від рівня економічного та політичного розвитку, історичного минулого, культурного рівня членів суспільства, рівня інтегрованості конкретного суспільства у світову спільноту;

– виявлено особливості соціальних регуляторів освітянського процесу в Україні. З'ясовано, що соціальні регулятори освітянського процесу в Україні пов'язані з суперечностями у соціальному житті країни: становленням нової громадянської свідомості, розкриттям потенційних можливостей української нації;

Уточнено:

– розуміння освітянського процесу як інтеграційного процесу людинотворення за допомогою освітніх технологій, інститутів та індивідуальної пізнавальної діяльності, що забезпечує засвоєння норм та цінностей соціального середовища, а також перетворення соціального середовища згідно з новими умовами та цілями діяльності. Освітянський процес має бути адекватним вимогам сьогодення у забезпеченні гармонії існування особистості та суспільства;

– змістовну характеристику загальних тенденцій розвитку освітянського процесу в сучасній ситуації стрімкого розвитку суспільних відносин, що супроводжується трансформаційними процесами на всіх рівнях. Пріоритетність освіти має бути визначальним чинником у процесі входження до світової спільноти;

– уявлення про наявні суперечності сучасного освітянського процесу, де на перший план виступають проблеми узгодження суспільних і особистісних потреб, суперечність між стрімким нарощуванням інформації та обмеженнями людських можливостей засвоювати цю інформацію, суперечність між практикою соціального регулювання та його змістовним наповненням;

Отримало подальший розвиток:

– аналіз освітянської діяльності, яка представлена як така, що спрямована на формування власного ініціативного знання, що супроводжується подоланням зовнішніх та внутрішніх перешкод і спонукає до досягнення нових рівнів духовності.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дисертаційного дослідження можуть знайти практичне застосування у розробці курсів з соціальної філософії, філософії управління, філософії освіти, призначених для викладання у вищих навчальних закладах, а також у складанні рекомендацій, що розглядають специфіку регулювання та управління освітянським процесом в Україні.

Проведене дослідження дозволяє уточнити і систематизувати практичні напрями реформування освітянського процесу в Україні, забезпечуючи узгодження його гуманоцентричних характеристик з існуючими європейськими та світовими стандартами.

Основні положення і висновки дисертації можуть бути використані для розробки стратегії розвитку суспільства, в роботі органів державного управління, громадських організацій.

Апробація результатів дисертації здійснювалась під час обговорення на науково-методологічних семінарах кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського», а також на міжнародних наукових і науково-практичних конференціях, а саме: Міжнародна наукова конференція «Традиції та інновації в науці та освіті XXI століття» (Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського», Одеса, 30 вересня - 1 жовтня 2010 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Освітній процес: погляд зсередини» (Дніпродзержинський державний технічний університет, Дніпропетровськ, 29-30 листопада 2010 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Релігія, релігійність, філософія та гуманітарні знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, Луганськ – Рубіжне, 21-23 грудня 2010 р.); Международная научно-практическая конференция «Проблемы и перспективы развития образования в XXI веке: профессиональное становление личности (философские и психолого-педагогические аспекты)» (Научно-издательский центр «Социосфера», Российско-Армянский (Славянский) государственный университет, Пенза – Ереван – Прага, 10-11 апреля 2011 г.); II Международная научная заочная

конференція «Вопросы научного образования по гуманитарным, социальным и психологическим специальностям» (Москва, 11 июля 2011г.); XVI Международная научно-практическая конференция «Современные научные достижения» (Горловка, 22-23 декабря 2011 г.); XVIII Международная научно-практическая конференция «Проблемы и пути их решения в современной науке» (Горловка, 24 февраля 2012 г.); Міжнародна науково-практична конференція «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського», Одеса, 2-3 жовтня 2012 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження викладені у 13 публікаціях, серед яких 5 статей, опублікованих у спеціалізованих наукових виданнях з філософії, 8 тез доповідей на міжнародних конференціях. Всі публікації є авторськими.

Структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 173 сторінки, з них 155 сторінок займає основна частина, 18 сторінок – список використаних джерел, який містить 160 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, основні методи дослідження, розкривається наукова новизна та практичне значення отриманих результатів, вказуються дані про їх апробацію, а також зазначаються структура та обсяг дисертації.

У **першому розділі «Теоретичні основи дослідження соціальних регуляторів освіти»** аналізується ступінь наукової розробленості теми, розкривається зміст поняття «соціальні регулятори освітянського процесу», визначається та аналізується структура соціальних регуляторів освітянського процесу.

У *першому підрозділі «Соціальні регулятори освіти у дискурсі соціально-філософської думки»* зазначається, що розвиток системи освіти тісно пов'язаний з економічним, політичним, культурним розвитком держави. Історична епоха, рівень розвитку нації, її традиції обумовлюють стан системи суспільного виховання. Чинники та механізми соціального впливу на освітянський процес постійно ускладнюються, що позначається як на урізноманітненні форм та методів навчання, так і на процесі інтеріоризації суспільнозначущих норм та цінностей на індивідуальному рівні.

Важливе значення для дослідження проблем регулювання освіти має низка фундаментальних філософських робіт таких українських вчених, як В. Андрущенко, Г. Балл, І. Бех, В. Вікторов, Д. Дзвінчук, М. Дмитрієва, І. Зязюн, А. Кавалеров, В. Кремень, В. Луговий, В. Лутай, І. Мисик, М. Михальченко, І. Предборська, М. Романенко, А. Уйомов та інші, які розробили систему підходів та концепцій, що забезпечують методологію дослідження регуляторів освітянського процесу. Серед зарубіжних науковців, які зробили суттєвий внесок у розробку цієї проблеми, слід відзначити Д. Белла, М. Богуславського, П. Бурдьє, А. Валіцьку, О. Веряєва, С. Волкова, О. Газмана, Ю. Громико, Ю. Давидова, Г. Драйдена, О. Князеву, К. Савицького та багато інших.

Соціальні регулятори мають складний та багатозначний характер по відношенню до освітянського процесу, що обумовлюється різноманітністю зв'язків між освітянами та соціальним середовищем, а також прагненням особистостей до соціальних перетворень відповідно до власних інтересів. Сучасний освітянський процес є багатоступеневим процесом, де створюються умови для досягнення цілей особистості у навчанні, самоствердженні, саморозвитку. Взаємодія освітніх технологій, інститутів та індивідуальної пізнавальної діяльності забезпечує засвоєння норм та цінностей соціального середовища. Крім того, відбувається зворотній зв'язок: соціальне середовище перетворюється відповідно до нових умов та цілей діяльності.

Важливе значення в аспекті соціально-філософського аналізу освітянського процесу мають роботи В. Біблера, Л. Виготського, Б. Гершунського, С. Гесена, А. Леонт'єва, С. Рубінштейна та інших. Оскільки в центрі уваги освіти завжди знаходиться особистість, то актуальним постає питання сутності особистості та вплив соціокультурних тенденцій на її розвиток. Значний внесок в аналіз даного питання зробили велика кількість вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема: А. Адлер, А. Айер, Г. Батищев, А. Вебер, Л. Вітгенштейн, С. Кримський, а також сучасні науковці: Е. Агацці, В. Андрущенко, Є. Борінштейн, О. Киричук, С. Клепко, П. Козловські, С. Конох, К. Корсак, В. Огнев'юк, С. Подмазін, О. Пунченко, О. Халапсіс, М. Цибра та інші. Такі аспекти, як набуття самостійності та самодостатності, відіграють суттєву роль у становленні повноцінної особистості.

Визначаючи соціальні регулятори як чинники суспільного та особистісного середовища, що спрямовують розвиток освітянського процесу з метою його впорядкування, розкривається діалектична природа та когерентна сутність даних регуляторів.

У другому підрозділі «Структура соціальних регуляторів освітянського процесу» визначається та аналізується структура соціальних регуляторів освітянського процесу.

Регулювання освітянського процесу відбувається в умовах одночасного впливу всієї сукупності соціальних факторів: як зовнішніх чинників, так і внутрішніх особливостей. Дія одних соціальних регуляторів залежить від дії інших. Наскільки соціальні регулятори пов'язані між собою та в якій мірі з ними пов'язаний освітянський процес, настільки він буде реагувати на різноманітні перетворення, що відбуваються в суспільстві. Беручи до уваги умовний характер поділу, а також їх взаємозалежність та взаємообумовленість, розрізняються наступні групи соціальних регуляторів освітянського процесу: об'єктивні та суб'єктивні, безпосередні та опосередковані, стримуючі та спонукальні, сильні та слабкі.

Спрямування руху всіх суспільних процесів, які наділені досить визначеними спільними ознаками, притаманно об'єктивним соціальним регуляторам. Вони визначають шлях розвитку освітянського процесу, а також ритм життя конкретної особистості. Суб'єктивні соціальні регулятори, у свою чергу, є потужними стимуляторами освітянського розвитку. Ефективність суб'єктивних регуляторів залежить від спроможності суспільства створити реальні умови для актуалізації всіх потенційних можливостей особистості.

Всі соціальні регулятори безпосередньо чи опосередковано охоплюють своїм впливом освітянський процес, що проявляється у їхній інституціональній чи неінституціональній направленості відповідно. Тому виділення безпосередніх та опосередкованих соціальних регуляторів освітянського процесу обумовлюється їхньою взаємодією із суспільством в цілому.

Суспільство може як завдавати імпульс, певні межі та орієнтири розвитку освітянського процесу, так і гальмувати розвиток освіти, перешкоджати оновленню освітянського процесу. Тому слід розрізняти спонукальні та стримуючі соціальні регулятори освітянського процесу.

Здатність освітянського процесу реагувати на навколишні зміни і перетворення та приймати нові вимоги обумовлюють поділ соціальних регуляторів на сильні та слабкі.

У другому розділі «Методологічні основи філософського дослідження соціальних регуляторів освіти» представлені основні методи дослідження сутності соціальних регуляторів освіти, визначені підходи до вивчення соціальних регуляторів як ті, що виявляють пріоритетні тенденції розвитку

соціальних процесів та діють незалежно від свідомості людей, та ті, що визначаються суб'єктивним ставленням індивідів, їх усвідомленими діями.

У першому підрозділі *«Плюралізм у дослідженні соціальних регуляторів освіти»* важливими підходами визначаються системний, діалектичний, структурно-функціональний, інформаційний, встановлюється необхідність розвитку особистісного знання та духовної культури особистості, актуалізується поєднання загальноприйнятого навчання та особистісної пізнавальної діяльності, загального розвитку та саморозвитку.

Застосування діалектичного підходу у дослідженні соціальних регуляторів освітянського процесу дозволило виявити взаємозв'язки між безпосередньо соціальними регуляторами та іншими сферами соціального буття суспільства. Цей підхід дає можливість визначити буття освітянського процесу як цілісності та викрити нові властивості соціальних регуляторів освітянського процесу. Дослідження їхньої взаємодії постає важливим чинником у розумінні становлення сучасної системи освіти. Діалектичний метод дозволяє дійти до стрижня соціального регулювання, визначити сутність кожного соціального регулятора та закономірності їх розвитку. Він також дозволяє зрозуміти місце і роль кожного соціального регулятора в їх єдності при дослідженні їхнього впливу на освітянський процес. Розуміння їхньої єдності виявляється не тільки через потребу їхнього узгодження, а й через необхідність зважати на те, що соціальні регулятори можуть мати принципові відмінності

В основі освітянського процесу завжди знаходяться знання, інформація, тому дослідження соціальних регуляторів освітянського процесу не може обійтися без інформаційного підходу. Інформаційний підхід сприяє пізнанню соціальних регуляторів освітянського процесу та допомагає розкрити потенційні можливості кожної особистості, яка володіє певними психологічними якостями та здатна впливати на освітянський процес. Останній сприймає вплив регуляторів та подає сигнали про їхні позитивні чи негативні результати. Наявність зв'язків між соціальними регуляторами та освітянським процесом, а також між самими соціальними регуляторами, мобілізує обмін інформацією між ними.

У другому підрозділі *«Застосування системного підходу до вивчення соціальних регуляторів освіти»* розкривається пріоритетність системного підходу у складанні загальнотеоретичного уявлення про соціальні регулятори та виявленні їх проявів у освітянському процесі.

Застосування системного підходу до вивчення соціальних регуляторів освітянського процесу носить інтегративний характер, оскільки надає цілісну

картину, практична значимість якої полягає в отриманні стабільного результату соціального регулювання. Системний підхід надає можливість розглянути соціальні регулятори у всезагальному зв'язку та взаємозалежності, а також простежити за їхнім розвитком. Він уможливорює сформуванню структури даних регуляторів, виділити їхні складові, функції та з'ясувати їхню взаємозалежність та взаємообумовленість у впливі на освітянський процес.

Системний підхід дав можливість виділити шерегу основних освітянських проблем та суперечностей, що вимагають невідкладного вирішення. По-перше, взаємозв'язок інтересів, потреб і очікувань особистості та суспільства займає одне з провідних місць у системних перетвореннях усіх сфер життєдіяльності. Освітянський процес виступає головним осередком даного взаємозв'язку. По-друге, стрімко нарощується об'єм світової інформації, що пов'язано із потужним науково-технічним розвитком сучасного суспільства, а стрімкий обіг інформації обумовлюється її відкритістю та доступністю. Проте, людські можливості обмежені засвоювати цю інформацію. Даною проблемою серйозно занепокоєні ряд вітчизняних та зарубіжних науковців (О. Горбань, І. Єршова-Бабенко, В. Кізіма, О. Кузь, В. Стрижко, Б. Юдін та інші). По-третє, виділяється проблема узгодження між практичною стороною соціального регулювання, реальною ситуацією та теоретичним наповненням регулювання освітою. В сукупності впливу зазначених проблем та суперечностей на освітянський процес, особливого значення набуває здатність освітянського процесу акумулювати духовні складові та впорядковувати суспільні та особистісні взаємовідносини.

Третій розділ «Особливості соціальних регуляторів освітянського процесу в Україні» присвячено філософському осмисленню проблем соціального регулювання вітчизняного освітянського процесу, які пов'язані з протиріччями у соціальному житті країни: становленням нової громадянської свідомості, розкриттям потенційних можливостей української нації.

У першому підрозділі «Проблеми регулювання вітчизняного освітянського процесу» йдеться про визначення найвпливовіших соціальних регуляторів українського освітянського процесу та виявлення його нагальних проблем.

В українському суспільстві політична сфера виступає найвпливовішою у визначенні стратегії розвитку освіти. Політика стає важливим регулятором освітянського процесу та спричиняє контроль державної влади над усіма сферами суспільної життєдіяльності. Досить впливовим є соціально-економічне регулювання, що проявляє себе через систему заохочень та підтримки освітян. Однак, сучасні українські економічні реалії свідчать про дезорієнтацію освітян

у трудовій активності (стримується продуктивність, заохочується безвідповідальність і т.п.). Виділяється ряд нагальних проблем, притаманних українському освітянському процесу: низький рівень конкурентоспроможності освітян; прагнення не до накопичення знань, а до оволодіння навичками пошуку інформації, що виражається у користуванні схемовідтворювальним принципом без глибокого розуміння предмету; значна відірваність у підготовці між середньою та вищою школами; зменшення значущості духовно-моральної складової особистості з утвердженням споживацької психології.

Взаємопроникнення економіки, науки, культури, освіти стало сьогодні настільки глибоким, що відставання у будь-якій з цих сфер миттєво позначається на інших, порушує ритм загального руху. Суспільний ріст неможливий без глибоких перетворень всієї сукупності суспільних відносин, в першу чергу в освітянській галузі: оновлення форм і методів роботи освітніх інститутів, прийняття інноваційних концепцій управління освітою, оволодіння конструктивними підходами до вирішення складних проблем.

У другому підрозділі *«Перспективи соціального регулювання освітянського процесу»* доводиться, що соціальні регулятори є невід'ємною частиною соціального життя будь-якого цивілізованого суспільства. Необхідне розуміння природи цих регуляторів та планомірне корегування ходу їхнього впливу на освітянський процес у позитивному гуманістичному напрямку.

Усвідомлюючи вимоги дійсності, особистість формує власне ставлення до них, критичне відношення до положення речей, що склалися на даний момент часу, задоволеність чи незадоволеність своїм існуванням, і відповідно з цим кожна особистість проявляє себе своїми діями. Освітянський процес здатний активізувати новий підхід до соціального середовища, надавати йому належну оцінку, сприяти творчій активності кожного, сприяти подоланню будь-яких негараздів, недоліків, зловживань, порушень норм і правил.

Вплив соціальних регуляторів на освітянський процес для вироблення у особистості гуманних людських якостей має надзвичайну користь як на особистісному, так і на загальнолюдському рівні, тим самим передбачається новий підхід до життя, коли зменшується вирішальна роль індивідуального споживання як головного стимулу опанування особистістю навколишнього світу, ліквідуються споживацькі виміри.

Добробут цілого суспільства та окремої особистості залежить від якісних результатів освітянської діяльності, цілісного вдосконалення соціальних сфер. Нова доба вимагає нових відносин, надаючи нове соціальне оточення через вироблення суспільством духовних цінностей та норм. Соціальні регулятори

освітянського процесу мають забезпечувати основу для мотивації до саморозвитку особистості та гармонійного розвитку суспільства.

ВИСНОВКИ

У висновках наведені підсумки проведеного дослідження, які в узагальненому вигляді відображають новизну, проблематику та загальну структуру роботи, а також вирішене наукове завдання, яке полягає у виявленні структури та розкритті особливостей соціальних регуляторів освітянського процесу:

1. Сучасний розвиток суспільних відносин характеризується стрімкістю, всеосяжністю, взаємозалежністю та системними трансформаційними процесами. Здійснюється якісне оновлення всіх сфер життєдіяльності суспільства. Освітянський процес є досить чутливим до будь-яких коливань, що відбуваються в суспільстві. В умовах світових перетворень особливо значущою стає проблема економічного, політичного, соціального, інформаційного впливу, що позначається на зміні ролі освітянського процесу та перетворенні системи освіти у головний фактор оновлення суспільства. Приєднання до головних стратегічних європейських напрямків в розвитку освіти, прийняття новітнього стилю мислення дозволить позбутися консервативного мислення та причин його породження. Розуміння суспільних явищ, виходячи із сьогодення, а також вміння орієнтувати освіту на майбутнє та в майбутньому сприяють ефективному регулюванню освітянського процесу.

2. Об'єднуючим фактором всього різноманіття освітянських концепцій та практик є виділення та вирішення ряду основних освітянських проблем та суперечностей, серед яких слід виділити наступні: проблема узгодження суспільних і особистісних потреб та інтересів в освітянському процесі; суперечність між стрімким нарощенням і обігом інформації та обмеженнями людських здібностей засвоєння і використання цієї інформації; суперечність між практикою соціального регулювання та його змістовним наповненням. Важливим чинником у регулюванні зазначених суперечностей є світогляд особистості, який формується освітянським процесом і включає вміння аналізувати оточуючі події, явища, критично мислити, налагоджувати свій внутрішній стан та перспективно вирішувати нагальні проблеми, керуючись відповідальністю, що автоматично накладається.

3. Освітянський процес визначається як інтеграційний процес людинотворення за допомогою освітніх технологій, інститутів та індивідуальної пізнавальної діяльності, що забезпечує засвоєння норм та цінностей

соціального середовища, а також перетворення соціального середовища згідно з новими умовами та цілями діяльності. Освітнянський процес має бути адекватним вимогам сьогодення у забезпеченні гармонії існування особистості та суспільства. Він є головним провідником особистості в умовах сучасної неоднозначної дійсності. Значущість освітнянського процесу полягає у теоретичному забезпеченні практичної роботи з розкриття духовного потенціалу особистості, її виховання та розвитку її активності.

4. Соціальні регулятори освітнянського процесу визначаються як чинники суспільного та особистісного середовища, що спрямовують розвиток освітнянського процесу з метою його впорядкування. Соціальні регулятори є складною системою, що характеризується нерівномірністю впливу, відкритістю, а також здатністю змінювати освітнянський процес відповідно до зовнішніх та внутрішніх перетворень. Це обумовлюється тим, що особистості, залучені в освітнянський процес, знаходяться у різноманітних взаємозв'язках з соціальним середовищем, прагнучи перетворити це середовище відповідно до своїх інтересів, потреб, очікувань.

5. Освіта не може існувати поза навколишніх впливів та людських взаємовідносин, взаємодії та протиріч соціальних та індивідуальних інтересів. Сила впливу різних чинників обумовлена здатністю освіти змінюватись та змінювати оточуюче середовище. Для даного дослідження особливо значущим є виділення наступних груп соціальних регуляторів освітнянського процесу: об'єктивні та суб'єктивні, безпосередні та опосередковані, стримуючі та спонукальні, сильні та слабкі. Однак, подібний поділ має умовний характер, адже ці групи тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені.

Об'єктивні соціальні регулятори є загальнозначущими, утворюють ту реальну дійсність, що рішуче впливає на освітнянський процес, а тому і на формування особистості. Вони виступають масштабними «завдавачами» ритму життя суспільних інститутів в цілому та конкретної особистості зокрема. Суб'єктивні соціальні регулятори залежать від суб'єкта, є не менш важливими, ніж об'єктивні. Вони упроваджують дію об'єктивних соціальних регуляторів в освітнянський процес, оживляючи їх та надаючи їм певного змісту в конкретно-історичний період. Суб'єктивні соціальні регулятори є більш рухливими через свою мінливість та вразливість. Значення суб'єктивних соціальних регуляторів визначається активізацією внутрішніх здібностей особистостей, проявами людських взаємовідносин, які не можуть існувати ізольовано від об'єктивних факторів. Жоден регулятор сам по собі не здатен швидко та ефективно вирішити освітнянські проблеми. Однак, суб'єктивні регулятори слід розглядати як

потужні стимулятори освітянського розвитку. Ефективність суб'єктивних регуляторів залежить від спроможності суспільства створити реальні умови для актуалізації всіх потенційних можливостей особистості.

Безпосередні соціальні регулятори освітянського процесу мають переважно інституціональну направленість, оскільки їхній вплив надходить безпосередньо з відомств та охоплює переважно відносини, що визначають умови діяльності та поведінки як окремих особистостей, так і цілих колективів, їхньої взаємодії між собою та із суспільством в цілому. Опосередковані соціальні регулятори освітянського процесу мають переважно неінституціональну направленість. Вони відображають конкретизацію загальних принципів щодо власних умов діяльності та рівня розвитку.

До стримуючих соціальних регуляторів відносяться такі, що пов'язані з політичною та соціально-економічною недосконалістю, що насамперед проявляється у відсутності дієвої системи заохочень та підтримки освітян, застій виробництва, бюрократизм у керівних колах, зацікавленість керівництва у досягненні, в першу чергу, кількісних, а не якісних показників, відсутність нових усталених традицій, недостатній рівень інформаційної культури. До спонукальних соціальних регуляторів освітянського процесу відносяться такі, що пов'язані з прискоренням розвитком світової економіки, торгівельних відносин, виробництва, розвитком і стрімким поширенням засобів масової інформації та комунікації, необхідністю розвитку та активного застосування інформаційних технологій, вимогами Болонського процесу.

Поділ соціальних регуляторів освітянського процесу на сильні та слабкі обумовлений здатністю системи освіти реагувати на навколишні перетворення, а також її готовністю змінюватись згідно з вимогами сучасності.

6. Особливості соціальних регуляторів освітянського процесу в Україні пов'язані з труднощами та протиріччями у соціальному житті країни: перебування у перехідному періоді, становлення нової громадянської свідомості, необхідність всеосяжного оновлення суспільства та розкриття потенційних можливостей української нації. В українському суспільстві важливим соціальним регулятором освітянського процесу стає політика, яка обирає стратегії розвитку освіти, а контроль державної влади відчувається над усіма сферами життєдіяльності суспільства. Не менш важливими регуляторами є соціально-економічні, які проявляють себе через систему заохочень та підтримки працівників освітянської сфери. Сучасні українські економічні реалії дезорієнтують освітян у трудовій активності: сприяють стримуванню продуктивності, заохочують безвідповідальність, повільні темпи роботи,

перекладання роботи на інших. Перспективи успішного соціального регулювання українського освітянського процесу пов'язані не тільки із вдосконаленням виховної практики, подальшим розвитком відносин в освіті, а також із створенням атмосфери повсюдної дисципліни та відповідальності. У процесі формування адекватних якостей особистості освітянський процес передбачає не лише зовнішній вплив на неї, а й засвоєння виховного впливу на рівні світогляду.

7. Освітянська діяльність направлена на формування власного ініціативного знання, що супроводжується подоланням зовнішніх та внутрішніх перешкод і спонукає до досягнення нових рівнів духовності. Від результатів освітянської діяльності, цілісного вдосконалення соціальних сфер залежить добробут цілого суспільства та окремої особистості. Подолання складностей та суперечностей будь-якого рівня має важливе значення для розвитку особистості. В таких випадках рушійною силою виступає незадоволеність собою та оточуючим середовищем. Це є необхідною складовою розвитку освіти як соціального інституту зокрема та цілого суспільства загалом. Освітянський процес повинен мати певну свободу у формуванні якостей сучасних особистостей, адекватних вимогам сьогодення, у забезпеченні гармонії існування особистості та суспільства.

Список опублікованих автором праць за темою дисертації:

1. Захарченко Н. В. Парадокси свідомості громадянського суспільства в умовах трансформаційних процесів в Україні / Н. В. Захарченко // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2009. – № 1. – С. 22-25.

2. Захарченко Н. В. Регулювання освітянського процесу / Н. В. Захарченко // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Традиції та інновації в науці та освіті XXI століття» (Одеса, 30 вересня - 1 жовтня 2010 р.) / М-во освіти і науки України, Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2010. – С. 19-21.

3. Захарченко Н. В. Проблема інформаційних технологій в сучасному освітянському процесі / Н. В. Захарченко // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Освітній процес: погляд зсередини» (Дніпропетровськ, 29-30 листопада 2010 р.): В 2 т. / Дніпродзерж. держ. техн. ун-т. – Д.: Біла К. О., 2010. – Т. 2. – С. 77-79.

4. Захарченко Н. В. Глобалізаційний вплив на розвиток освіти / Н. В. Захарченко // Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної

науково-практичної конференції «Релігія, релігійність, філософія та гуманітарні знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Луганськ – Рубіжне, 21-23 грудня 2010 р.) / М-во освіти і науки України, Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, Ін-т хім. технологій. – Ч. 2. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. – С. 129-131.

5. Захарченко Н. В. Суспільство і освіта: взаємодія у формуванні світогляду особистості / Н. В. Захарченко // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2011. – № 2. – С. 41-45.

6. Захарченко Н.В. Единое образовательное пространство как вызов глобализации / Н. В. Захарченко // Материалы Международной научной конференции «Проблемы и перспективы развития образования в XXI веке: профессиональное становление личности (философские и психолого-педагогические аспекты)» (10-11 апреля 2011 г.) Пенза – Єреван – Прага: НИЦ «Социосфера», 2011. – С. 7-8.

7. Захарченко Н. В. Философские аспекты развития современной личности в контексте образовательных изменений / Н. В. Захарченко // Сборник докладов II Международной научной заочной конференции «Вопросы научного образования по гуманитарным, социальным и психологическим специальностям» (Россия, г. Москва, 11 июля 2011 г.). – М.: Издательство ИНГН, 2011. – С. 5-6.

8. Захарченко Н. В. Філософські аспекти інформаційних технологій та їх вплив на навчальний процес / Н. В. Захарченко // Культура народів Причорномор'я. – 2011. – № 198. – С. 13-16.

9. Захарченко Н. В. Проблеми розвитку освіти в сучасних трансформаційних умовах / Н. В. Захарченко // Материалы XVI Международной научно-практической конференции «Современные научные достижения» (г. Горловка, 22-23 декабря 2011 г.). – Ч. 1. – Горловка: Издательство ООО «НВП «Интерсервис», 2011. – С. 27-29.

10. Захарченко Н. В. Освітнянський процес в контексті суспільної інерції / Н. В. Захарченко // Культура народів Причорномор'я. – 2011. – № 212. – С. 117-120.

11. Кіт Н. В. Управління освіти в контексті української дійсності / Н. В. Кіт // Перспективи. – 2011. – № 4. – С. 69-73.

12. Кіт Н. В. Взаємодія науки і освіти в контексті сучасних українських реалій / Н. В. Кіт // Материалы XVIII Международной научно-практической конференции «Проблемы и пути их решения в современной науке» (г. Горловка,

24 февраля 2012 г.). – Ч. 1. – Горловка: Издательство ООО «НВП «Интерсервис», 2012. – С. 66-68.

13. Кіт Н. В. Соціальний вимір освітянських проблем / Н. В. Кіт // Матеріали міжнародної наукової конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (2-3 жовтня 2012 р.) / М-во освіти і науки України, Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2012. – С. 48-49.

АНОТАЦІЯ

Кіт Н. В. Соціальні регулятори освітянського процесу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського». – Одеса, 2013.

Дисертація присвячена філософському дослідженню соціальних регуляторів освітянського процесу, що полягає у виявленні їх структури та розкритті їх особливостей.

Суперечності, що сформувались в сучасному освітянському процесі обумовлюють розрив між практикою соціального регулювання освітянського процесу та його змістовним наповненням, що спричиняє усвідомлення необхідності їхнього зближення в процесі досягнення суспільної злагоди.

Соціальні регулятори освітянського процесу в роботі представлені як чинники суспільного та особистісного середовища, що спрямовують розвиток освітянського процесу з метою його впорядкування. Виявлена структура соціальних регуляторів освітянського процесу містить діалектично обумовлені та тісно взаємопов'язані групи: об'єктивні та суб'єктивні, безпосередні та опосередковані, стримуючі та спонукальні, сильні та слабкі. Сутність соціальних регуляторів залежить від суспільства, в якому вони функціонують: від рівня економічного та політичного розвитку, історичного минулого, культурного рівня членів суспільства, рівня інтегрованості конкретного суспільства у світову спільноту.

Ключові слова: соціальні регулятори, освітянський процес, соціальне середовище, соціально-освітні суперечності.

АННОТАЦІЯ

Кит Н. В. Социальные регуляторы образовательного процесса. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет им. К. Д. Ушинского». – Одесса, 2012.

Диссертация посвящена философскому исследованию социальных регуляторов образовательного процесса, что заключается в обнаружении их структуры и раскрытии их особенностей.

Противоречия, которые сформировались в современном образовательном процессе, обуславливают разрыв между практикой социального регулирования образовательного процесса и его смысловым наполнением, что приводит к осознанию необходимости их сближения в процессе достижения общественного благополучия.

Социальные регуляторы образовательного процесса в работе представлены как факторы общественной и личностной среды, которые направляют развитие образовательного процесса с целью его упорядочивания. Обнаружена структура социальных регуляторов образовательного процесса, которая содержит диалектически обусловленные и тесно взаимосвязанные группы, а именно: объективные, которые являются всеобщезначимыми и задают ритм жизни общественных институтов, и субъективные, которые внедряют действие первых регуляторов в образовательный процесс путем активизации внутренних способностей личности; непосредственные, которые имеют в основном институциональную направленность, и опосредованные, с неинституциональной направленностью; сдерживающие, которые проявляются в отсутствии действенной системы поддержки представителей образования, и провоцирующие, связанные с ускоренным развитием мирового сообщества и общественных отношений; сильные и слабые, что обусловлено способностью системы образования реагировать на окружающие преобразования и изменяться согласно с требованиями современности.

Сущность социальных регуляторов зависит от общества, в котором они функционируют: от уровня экономического и политического развития, исторического прошлого, культурного уровня членов общества, уровня интегрирования конкретного общества в мировое сообщество.

В диссертационном исследовании образовательный процесс представлен как интеграционный процесс человекосоздания с помощью образовательных технологий, институтов и индивидуальной познавательной деятельности, что

обеспечивает усвоение норм и ценностей социальной среды, а также преобразование социальной среды согласно с новыми условиями и целями деятельности.

Выделены и обоснованы противоречия современного образовательного процесса, где на первый план выступают проблемы согласования общественных и личностных потребностей, противоречие между увеличением информации и ограничениями человеческих возможностей усвоения этой информации, противоречия между практикой социального регулирования и его смысловым наполнением.

В диссертации проанализирована образовательная деятельность, которая направлена на формирование собственного инициативного знания, что сопровождается преодолением внешних и внутренних преград и приводит к достижению новых уровней духовности.

Выявлены особенности социальных регуляторов украинского образовательного процесса, которые связаны с противоречиями в социальной жизни страны: становлением нового гражданского сознания, раскрытием потенциальных возможностей украинской нации.

Ключевые слова: социальные регуляторы, образовательный процесс, социальная среда, социально-образовательные противоречия.

ANNOTATION

Kit N. V. Social regulators of educational process. – Manuscript.

Thesis for a candidate's degree in philosophical science, specialty 09.00.03 – social philosophy and philosophy of history. State institution “The South Ukrainian National K. D. Ushinsky Pedagogical University”. – Odesa, 2013.

The dissertation is devoted to the philosophical study of social regulators of educational process which consists in revealing their structure and peculiarities.

Contradictions, that have been formed in modern educational process, make the gap between the practice of social regulation of educational process and its meaning, which causes the realization of necessity of their rapprochement in the process of social prosperity achievement.

Social regulators of educational process are presented in the research as the factors of social and personal environment that direct the development of educational process for the purpose of putting in order. The revealed structure of social regulators of educational process contains the groups of regulators which are dialectically stipulated and closely interconnected: objective and subjective, direct and indirect, restraining and provoking, weak and strong. The essence of social regulators depends

on the society where they function: on the level of economic and political development, historical past, cultural level of society members, level of integration of specific society into the world community.

Key words: social regulators, educational process, social environment, socio-educational contradictions.

Оригінал-макет виготовлений видавцем Букаєв Вадим Вікторович
вул. Пантелеймонівська 32, м. Одеса, 65012.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.
Тел. 0949464393
Віддруковано з оригінал-макету
Підп. до друку 16.03.2013. Формат 60х90,16. Папір офсетний.
Гарн. «Times». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 0,8.
Наклад 110 пр.